

شیعیان خوجه اثنی عشری*

در میان گروه‌ها و اقلیت‌های اسلامی، شیعی موجود در جهان اسلام، گروهی از شیعیان پیرو علی بن ابی طالب (ع) موسوم به **خوجه‌های اثنی عشری** در بسیاری از کشورهای جهان به خصوص در آفریقای شرقی و تانزانیا زندگی می‌کنند که اصالتاً هندی‌الأصل و اهل ایالت گجرات و منطقه کچ هندوستان هستند. این مجموعه شیعی به اصل و موازین مذهبی پایبندی بسیار داشته و از دو طریق به این پایبندی استحکام می‌بخشند: **طریق اول** گردن نهادن به دستورات مراجع تقلید خود و دیگری اطاعت و پیروی کردن از رهبران سیاسی که تحت عنوان **فدراسیون جهانی شیعة خوجه اثنی عشری** در لندن و دیگر مناطق دنیا مستقر هستند. جماعت **خوجه اثنی**

عشری به گونه‌ای تربیت شده‌اند که رسوخ هرگونه سیاهی در آن‌ها و از هم‌پاشیدگی درونی را به حداقل رسانده و این میسر نبوده است مگر با تقویت و تربیت منحصر به فردشان توسط رؤسا و بزرگان خود در سراسر جهان و پایبندی و توجه به مسایل آموزشی و اخلاقی خانواده‌ها و دیانت و احترام بیش از حد به مراجع تقلید و آداب و رسوم قوم خود و در عین حال، روحیه انزوایی و بسته‌ای که برای نیل به این مهم لازم و ضروری می‌دانند.

خوجه‌های اثناعشری در حقیقت گروهی انشعابی و بدنه جداشده‌ای از اسماعیلیان نزاری (آقاخانیان امروزی) مستقر در هند محسوب می‌شوند. دعوت اسماعیلی نزاری در نیمه اول قرن هفتم، سیزدهم یا شاید هم زودتر به

*. ماهنامه خبری و تحلیلی شیعیان جهان، شماره هشتاد و هشتم (با تلخیص).

قاره هند برده شد. آقاخان محلاتی در سال ۱۸۴۰ میلادی به هند آمد. او عنوان امامت و پیشوای اسماعیلی را داشت و چون طبعاً مردی غیور و شجاع بود، پس از دامادی فتحعلی شاه قاجار در دماغ خود به فکر تصرف دائمی کرمان به عنوان نشیمنگاهی برای جایگاه روحانیت فرقه افتاد و پس از اینکه فهمید این کار میسر نخواهد شد، به هندوستان و بمبئی گریخت. در هر حال، آقاخان توانست باورهای آنان را به سمت تعالیم شیعی، اسماعیلی تغییر دهد و نماز، روزه، حج، پرداخت زکات و... را جزء قوانین آنان درآورد. در سال ۱۲۶۹ هـ، ۱۸۳۹ م، گروهی از نواسماعیلیان خوجه در بمبئی، اقدامات آقاخان و طرفدارانش را نپذیرفتند و از پرداخت زکات امتناع ورزیدند. این اولین مشاجره بین طرفداران آقاخان در هند بود، بلافاصله پس از آن تمام جماعت رانده شده که به «برابهائی‌ها» معروف شده بودند، از عضویت فرقه محروم گشته و آقاخان آنها را سنی‌مذهب

خواند. بعدها نیز جوان‌ترها و گروه‌های پیشرو جماعت خوجه که شاهد امتناع هم‌کیشان خود بودند، خواهان بهسازی رفتارهای آقاخان شدند و حتی ادعای الوهیت او را کفر فرض کرده و از پرداخت عشریه (دسونده) و نذورات دیگر خودداری نمودند.

در اوایل قرن ۱۹ میلادی برخی از خوجه‌ها که جزء اقلیت جماعت بودند، در همان ایام درگیری با مجموعه اکثریت (آقاخانیان)، طی زیارتی در نجف اشرف با یکی از مجتهدان و علمای بزرگ زمان، آیت‌الله شیخ زین‌العابدین مازندرانی دیدار نموده و مهم‌ترین حادثه تاریخ خود را رقم زدند. در آن ملاقات پس از گفتگوهای بسیار زیاد این مرجع تقلید، متوجه انحراف فکری و جهل ایشان نسبت به احکام و اصول مذهب تشیع شده و نهایتاً بنا به درخواست خودشان، یکی از شاگردان فاضل خود به نام ملا قادر حسین که اصالتاً هندی بود را، به عنوان مبلغ دینی به هندوستان اعزام نمود.

خود را تثبیت کنند. آنان پس از تشکیل اجتماعاتی تحت عنوان «جماعت» به سازماندهی امور خود پرداخته و با استحکام درونی این جماعت‌ها، توانستند در تمام مناطق شرق آفریقا و بعدها در سراسر جهان، خود را به عنوان یکی از با ثبات‌ترین و مستحکم‌ترین اقلیت‌های موجود شیعی دوازده امامی معرفی کنند. جزیره زنگبار نیز که یکی از مهمترین مراکز ورود اسلام به شرق آفریقا محسوب می‌گردد، اولین شهر سکونت خوجه‌های اثنا عشری معرفی شد و آنان در بدو ورود، این جزیره را به عنوان پایگاه اصلی و مرکز اجتماع خود در نظر گرفتند تا بعدها به عنوان دروازه‌ای برای مهاجرت به سایر کشورهای شرق آفریقا شناخته شود.

زنگبار همچنان به عنوان مرکز اجتماع شیعیان خوجه به شمار می‌رفت تا اینکه پس از انقلاب ملی زنگبار و بعدها اتحاد با تانگانیکا و تشکیل دولت تانزانیا و بر اثر تحریکات سیاسی و

شیعیان خوجه پس از تحمل سالها تحریم و سختی که بر زندگی و وضعیت معیشتی و عقاید مذهبی آنان اثرات سوء گذاشته بود و بروز مشکلاتی مانند قحطی و خشکسالی، تصمیم بر مهاجرت به مکانی جدید گرفتند. در آن زمان سواحل شرق آفریقا مکان مناسبی برای استقرار آنان در نظر گرفته شد و با توجه به اندک گزارشات هندیان ساکن در آن منطقه، تعدادی از این شیعیان در آخرین سالهای سده ۱۸۰۰م، به تدریج به این سرزمین مهاجرت کرده و در جزایر زنگبار ساکن شدند.

با توجه به شناخت مردم بومی این مناطق از مذهب تشیع (که قرن‌ها پیش توسط ایرانیان مهاجر از شیراز به آنجا صادر شده بود) و با رونق گرفتن اوضاع تجاری و بهبود وضعیت مالی، شیعیان خوجه شروع به تأسیس مساجد، امام‌باره‌ها، مدرسه و حسینیه‌هایی در محل زندگی خود کردند تا از این راه ارزش‌های اعتقادی

قشارهای حزبی جزیره، بسیاری از شیعیان پس از تصرف اموالشان به دست عمال حکومتی، مجبور به خروج از جزیره شدند و یا از دست دادن منازل، مغازه‌ها و کالاهای خود، راهی جز جلائی وطن با تمام علقه‌ها و دلبستگی‌هایشان نداشتند. سرزمین‌های داخلی کشور تانزانیا مانند: دارالسلام، باگامایو، لیندی، آروشا، تابورا و کیگوما از جمله مناطقی بودند که شیعیان خوجه اثناعشری با تحمل سختی‌های فراوان و مبارزه با بیماری‌هایی نظیر مالاریا، به آن مهاجرت کردند و کم‌کم شروع به احداث جماعت‌خانه‌هایی در این شهرها نمودند.

فدراسیون جهانی لندن

مهم‌ترین مقام و نهاد هماهنگ‌کننده تمام جماعت‌های شیعیان خوجه اثناعشری و کلیه فدراسیون‌های منطقه‌ای، فدراسیون جهانی می‌باشد. این فدراسیون در لندن و در مرکز منطقه مسلمان‌نشین استان مور این شهر واقع

است. پس از اینکه جماعت‌های مختلف و فدراسیون‌های منطقه‌ای مانند فدراسیون آفریقا، فدراسیون اروپا و آمریکا تأسیس شد، شیعیان خوجه اثناعشری بر آن شدند نهادی را تأسیس نمایند که وظیفه رهبری و سازماندهی تمام جماعات و فدراسیون‌ها را بر عهده بگیرد. اعضا و هیأت رئیسه این فدراسیون هر سه سال یکبار از میان تمام نامزدها طی یک انتخاب عمومی برگزیده می‌شوند که به صورت کاملاً مستقل از هر ارگان و نهاد دولتی و سیاسی جهان، مسئولیت نظارت بر کلیه امور و فعالیت‌های فدراسیون‌های منطقه‌ای و جماعات خوجه اثناعشری سراسر جهان را با اهداف کلی، ارتقای سطح مالی اعضا، تقویت مذهب شیعه اثناعشری، افزایش سطح علمی اعضا و توسعه اجتماعی در قالب کمک به محرومان بر عهده دارد. در حال حاضر فدراسیون جهانی، دارای ۳۰ جماعت عضو در جهان و ۴ فدراسیون منطقه‌ای و جمعیتی حدود ۵۰۰۰۰۰ نفر می‌باشد.